

Asia Valokuvan teostaso

Hakija X

Annettu 27.3.2013

Tiivistelmä *Valokuva oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa valokuvan teoskynnyksestä. Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä valokopion lehtikuvaaja Kalle Kultalan ottamasta valokuvasta, jossa Urho Kekkonen, Rafael Seppälä, Max Jakobson ja Ahti Karjalainen lukevat Neuvostoliiton noottia Havaijilla.

Hakijan käsityksen mukaan kyseessä on valokuva eikä valokuvateos, sillä tekijällä tuskin on ollut mahdollisuutta asetella noottikriisin hiljentämiä valtiomiehiä tai muutenkaan juuri vaikuttaa kuvan sisältöön. Lopputulos olisi ollut olennaisesti sama, jos kuvan olisi ottanut joku toinen lehtikuvaaja. Hakijan mielestä kyseessä on samankaltainen kuva, jollaista tekijänoikeusneuvosto käsitteli lausunnossaan TN 2003:6 (Paavo Nurmi).

Hakija toteaa, että noottikriisistä on juuri tullut kuluneeksi 50 vuotta. Hakijan tulkinnan mukaan valokuvan suoja-aika päättyy 1.1.2012, jos kyse ei ole valokuvateoksesta. Tällöin suoja-aika päättyisi 1.1.2061. Jos kyseessä on valokuva, joka jää teoskynnyksen alapuolelle, sitä on hakijan käsityksen mukaan mahdollista käyttää 1.1.2012 jälkeen esimerkiksi Wikipediassa Noottikriisi-artikkelin kuvituksena. Jos kyseessä on valokuvateos, näin ei luonnollisesti voida menetellä.

VASTINEET

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineet valokuvan oikeudenomistajalta eli STT-Lehtikuvalta, Suomen Valokuvajärjestöjen Keskusliitto Finnfoto ry:ltä ja Suomen valokuvataiteen museolta.

STT-Lehtikuva

STT-Lehtikuvan mukaan Kalle Kultala toimi Lehtikuva Oy:n palveluksessa 16.02.1957–15.09.1963. Lehtikuvan kuvaajana Kultala seurasi presidentti Kekkonen esimerkiksi Yhdysvaltain valtiovierailuilla vuonna 1961, jolloin kyseinen valokuva on otettu. Lehtikuva Oy:n palveluksessa otettujen kuvien tekijänoikeudet ovat siirtyneet STT-Lehtikuvalle. STT (Oy Suomen Tietotoimisto - Finska Notisbyrå Ab) osti Lehtikuva Oy:n Sanomilta vuonna 2010. Tässä yhteydessä Lehtikuva Oy:n arkisto oikeuksiin siirtyi STT-Lehtikuvalle. Kuva on viimeksi digitoitu Lehtikuva Oy:n arkistoon originaalinegatiivista vuonna 2007. Tekijänoikeusneuvoston pyynnöstä STT-Lehtikuva toimitti valokuvasta laatuskannauksen teosarviointia varten.

STT-Lehtikuva korostaa, että itse tapahtuma ei välttämättä vaikuta teoskynnykseen, vaan kuvajournalistin oivallus. Samaa asiaa voi kuvata useampi valokuvaaja rinnakkain ja ehkä vain yksi heistä saa tilanteesta jotain olennaista esille samaan aikaan kuin toiset kuvaajat vain dokumentoivat tapahtumaa. Tähän pystyy vastineenantajan mielestä vain ammattikuvaaja, jolla on vahva oma visio lopputuloksesta ja joka on valmis laittamaan itsensä alttiiksi epäonnistumiselle ja jopa vaaroille.

STT-Lehtikuva nostaa esille Henri Cartier-Bressonin, joka oli nimenomaan sitä mieltä, että valokuva tehdään kamerassa filmille. Cartier-Bresson on vastineen mukaan maailman kuuluisin valokuvaaja ja kuvajournalisti. Häntä on pidettävä kiistattomasti taiteilijana, jonka kädenjälki on tunnistettavaa.

Vastineenantaja viittaa myös tilanteeseen, jossa kuusikymmentä kuvaajaa kuvaa valtiollisissa lavasteissa esimerkiksi Putinin ja Obaman kohtaamista. Taitava ja oivaltava kuvaaja osaa hakea esimerkiksi kuvakulman ja objektiivin polttovälin sekä tarttua hetkeen, jos ja kun se osuu kohdalle. Kyseessä ei ole näin ollen kohteen aihe tai henkilöys vaan kuvaajan taito.

Vaikka teoksen tunnistaminen näppäilystä on myös tulkinnanvarainen asia, se ei voi eikä saa tarkoittaa vastineenantajan mukaan, että mikään journalistinen kuva ei olisi milloinkaan teos.

Tekijänoikeusneuvoston lausunto TN 2003:6, koski tilannetta, jossa Paavo Nurmi sytytti olympiatulen. Sekä Paavo Nurmea koskeva kuva että noottikriisikuva ovat uutiskuvia. Niiden aihe on kuuluisa ja kiinnostava. Noottikriisikuva herättää kommentteja ja kysymyksiä sekä haastaa katsojansa. Siinä on suodattimena kuvaajan intentio, äly ja mieli, mikä tekee siitä taideteoksen. Noottikriisikuva on kuitenkin ainutlaatuinen. Muita kuvaajia ei ollut paikalla ja kyseinen kuva on noussut symboloimaan kyseistä historiallista tapahtumaa.

Vastineenantaja korostaa, että uutiskuvaaminen on erittäin vaikea taiteenlaji, johon vaaditaan vuosien työkokemus. On myös vaikea kuvitella, ettei digitaalisen kuvajournalismin aikana syntyisi kuvia, jotka nousevat mediassa kuvaamaan jotain historiallista tapahtumaa teoksena. Itse asiassa kuvajournalismi ja ihmiset tarvitsevat tällaisia teoksia kuvittamaan ja jäsentämään historiaa. Vastineenantaja toivoo, että tekijänoikeusneuvosto peilaa päätöstään myös EU-tason teoslinjauksiin.

Suomen Valokuvajärjestöjen Keskusliitto Finnfoto ry

Suomen Valokuvajärjestöjen Keskusliitto Finnfoto ry toteaa, että tekijänoikeuslain teossuojan piiriin pääsemiseksi luomistyön tulokselta edellytetään itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Valokuvien teostasokriteerit voivat toteutua valokuvan teknisissä tai taiteellisissa muototekijöissä. Valokuvan omaperäisyys voi ilmetä mm. rajauksessa, kuvakulmassa, väreissä, valojen ja varjojen käytössä, kontrastien hyödyntämisessä (jyrkkyyden säätämässä) ja muissa kuvaelementeissä.

Valokuvien teostasoa on määritelty myös kotimaisessa ja ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa. Oikeuskirjallisuudessa teostason määrittelyä on tehty mm. suoraan kuvan muotoon vaikuttavista tekijöistä. Määrittelyä on perusteltu esimerkiksi kompositiosta, rajauksesta, syvyysvaikutelmasta tai värimaailmasta käsin. Suoraan kuvan muotoon liittyviä seikkoja ja luovuutta osoittavia elementtejä ovat myös kuvan yleinen rakenne, kuvakulma, perspektiivi, kuvan leikkaus, kuvan pinnat ja muodot, valot ja valaistus sekä kuvan koko.

Toisaalta määrittelyä on tehty jaotteleamalla teostason arviointi erillisiin osa-alueisiin. Teossuojan saamisessa voidaan erotella ainakin kolme eri osa-aluetta 1) Tekninen osuus eli kaikki ne tekniset apuvälineet ja menetelmät, jotka vaikuttavat valokuvan toteutumiseen, kuten kamera, optiikka, laboratorio työt, tietokoneavusteinen kuvankäsittely, valo jne., 2) sisällöllinen osuus valokuvasta eli aihe ja motiivi ja 3) valokuvaajan oma osuus eli tapa, jonka perusteella hänen ottamansa valokuvat ovat tunnistettavissa. Tämä voi ilmetä esimerkiksi tietyistä asennoista, ympäristöstä, esittämisen ideasta tai kuvan pohjana olevan idean toteuttamistavasta.

Valokuvan itsenäisyyden ja omaperäisyyden (teostason) arviointi tulisi tapahtua aina valokuva-alan ammattilaisten avulla. Tässä vastineenantajan mielestä on ollut merkittäviä puutteita tekijänoikeusneuvoston käytännössä.

Vastineenantaja arvioi lausuntopyynnön kohteena olevan kuvan teostasoa. Valokuvaaja Kalle Kultalalla on ollut keskeinen rooli suomalaisessa lehtikuvauksessa. Hän on onnistunut tuomaan lehtikuviin läheisyyden tunteen ja teknisen osaamisen. Kultalan kädenjälki taiteilijana näkyy selvästi. Hä-

nen ottamansa valokuvat on helppo tunnistaa omaperäisen valojen käytön, rajausten ja sommittelunsa kautta.

Valokuvan sommittelu perustuu samoihin lainalaisuuksiin kuin muidenkin kuvataiteiden. Onnistunut sommittelu edistää kuvan viestin ymmärtämistä ja antaa kuvalle niin teknistä kuin esteettistä lisäarvoa. Kuvan viestinnän ja ilmaisun merkityksestä puhutaan lukuisissa taidealan kirjoissa, esimerkiksi voidaan mainita Onni Oja Piirtämisen taito.

Vastineenantaja toteaa, että kyseessä olevassa Noottikriisi-kuvassa löytyy voimakas pakopiste, joka sijaitsee presidentti Kekkonen pään kohdalla. Voidaan sanoa, että Kekkonen pää sijaitsee kaikkien vaaka-, pysty- ja diagonaaliviivojen keskipisteessä. Kuva on oivallinen esimerkki perspektiiviopin käytöstä. Perspektiiviopin isänä pidetään yleensä Leonardo da Vinciä, jonka teoksessa Viimeinen ehtoollinen löytyy Noottikriisi-kuvan mukainen sommittelu.

Vastineenantajan mukaan Noottikriisi-kuvassa on myös taitava valaisuratkaisu. Taustalla näkyvän meren voimakas valo on vaatinut salamankäyttöä. Salaman ja vallitsevan valon yhteensovittaminen on aina valokuvaajan tilanteessa tekemä luova ratkaisu. Kuvassa kamera ja valaistus tulevat lisäksi eri kulmista. Tässä tapauksessa kohteeseen suunnattu salamavalon on laitettu melko ylös kuvaajan vasemmalle puolelle.

Kuvan jälkikäsitteilyllä halutaan korostaa vaikkapa kuvan dramatiikkaa. Tämä näkyy kyseisessä valokuvassa siten, että kiinnostuksen kohde on nostettu selvästi esille ympäristöstään. Visuaalisesti toimenpide näkyy reunojen tummennuksena. Tällä vinjetoinnilla kuvaaja on luonut intimitimmän tilavaikutelman niin, että Kekkonen ”opetuslapsineen” on huomion keskipisteessä. Kekkonen keskeinen sijainti kuva-alalla ja katseen suunta luovat kuvaan lisädramatiikkaa.

Kuvassa rajauksella on myös keskeinen merkitys. Kultalan valitsema väljä rajaus korostaa miljöön merkitystä. Kultala on sommitellut kuvan niin, että palmut ovat mukana kuvassa ja Kekkonen on kuvan keskipisteessä.

Vastineenantaja huomioi, että valokuvaaja Kalle Kultala on kuvassa hyödyntänyt ihmisten asentoja. Tässä valokuvassa kehonkieli alleviivaa kuvan visuaalista viestiä ja luo dramatiikkaa. Dramatiikan taju on valokuvaajan työn keskeisiä vaatimuksia.

Valokuvaa tulisi vastineenantajan mukaan pääsääntöisesti arvioida alkuperäisestä vedoksesta, sillä vedostamisessa tehdyt valinnat ja toimenpiteet ovat kuvalle olennaisia ratkaisuja. Teostason ylittymistä ei tulisi tehdä sanomalehtikopiosta, josta kaikki sävyt ja terävyydet ja muut vedostusvaiheessa tehdyt hienosäädöt eivät välttämättä näy.

Valokuvaaja sommittelee kuvan kuvaushetkellä. Ennen sitä valokuvaajan on tullut ennakoida tulevaa ja odottaa sopivaa hetkeä. Teostason arvioinnissa tulee huomioida myös valokuvaajan kyky ennakoida tilanne ja ottaa kuva juuri oikealla hetkellä.

Kyseessä olevan kuvan arvioinnissa on vastineenantajan mukaan hyvä muistaa, että kysymys ei ole vain yksittäisen hetken vangitsemisesta. Valokuvaajan on täytynyt valita kuvaustilanteeseen sopiva kamera, salamalaitte ja filmityyppi. Valokuvaaja on valinnut myös sopivan objektiivin, polttovälin, valotusajan ja kuvausaukon säätääkseen mm. syväterävyyttä ja hallitakseen liikettä.

Lopuksi valokuvaaja on kehittänyt filmit, tehnyt pinnakkaiskopioita, joista hän on valinnut onnistuneimmat kuvat julkaistavaksi. Tämän jälkeen valokuvaaja on valmistanut käsin negatiivista musta-valkovedoksen tehden siihen useita ilmaisuun vaikuttavia toimenpiteitä, kuten rajauksen sekä sävyjen, jyrkkyyden säätöä.

Vastineenantaja toteaa lopuksi, että vastineen kohteena olevan valokuvan teostasoa arvioitaessa huomaa, että valokuvaaja on tehnyt lopputulokseen vaikuttavia valintoja ennen valokuvan ottamista muun muassa oivaltamalla kuvaushetkeen liittyvät erityispiirteet ja tekemällä tekniset valinnat sen mukaan. Lisäksi kuvaaja on sommitellut kuvauskohteen, valinnut kuvan rajauksen, kontrastin, terävyysalueen, kuvakulman, valotuksen ja kuvauskohteen lisävalaisemisen. Valokuvaaja on selvästi vielä kuvan otettuaankin käsitellyt valokuvaa luoden siihen merkittäviä elementtejä mm. vinjetoidalla kuvaa. Kuvan jälkikäsitteilyn rooli valokuvauksessa on säilynyt samanlaisena myös digitaalitekniikan aikakautena. Digitaalitekniikka on vain tehnyt mahdolliseksi kuvien monipuolisemman jälkikäsitteilyn.

Valokuvaustaide on välineellistä taidetta, jolla on myös ajallinen elementtinsä. Oikeastaan ”ajalla luominen” eli oikea-aikaisen silmänräpäyksen vangitseminen kameralla on luonteenomaista ja keskeistä valokuvaukselle. Siten esimerkiksi kuvaushetken ajoitus nootin saapumisen jälkeiseen tarkasteluajankohtaan näkyy myös tuloksessa. Kuvassa on tiettyä jännittyneisyyttä, siten kiinnittymistä tiettyyn hetkeen. Kyse on omaperäisyydestä ilmaisussa ja ilman, että samalla korostetaan historiallista tai taloudellista arvoa, joka kuvaan samalla epäilemättä liittyy.

Edellä mainituilla perusteilla vastineenantaja katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva valokuva on ylittänyt teoskynnyksen eli sitä on pidettävä teosvalokuvana, jota suojataan tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesti. Lausuntopyynnönkohteena olevan valokuvan suoja-aika on voimassa tekijänoikeuslain 43 § mukaisesti tekijän eliniän ja 70 vuotta tämän kuolinvuodesta.

Suomen valokuvataiteen museo

Suomen valokuvataiteen museo kertoo valokuvan taustasta. Lausunnon kohteena on yksi valokuva tilanteesta, josta Kalle Kultala on valottanut useampia ruutuja. Samasta tilanteesta on vedostettu kolme tunnettua, hieman toisistaan poikkeavaa kuvaa. Näistä yksi on julkaistu Kalle Kultalan omassa kirjassa Kohtalona Kekkonen (1980). Toinen rinnakkaisvedos on Suomen valokuvataiteen museon kokoelmissa. Samaa tilannetta koskevien negatiivien määrä selviää Suomen valokuvataiteen museon mukaan vain Lehtikuva Oy:n arkistosta. Suomen valokuvataiteen museon mukaan tulee pohdittavaksi, voidaanko ajatella, että vain yksi kuva rannalta olisi teos ja muut eivät. Erot ovat kuitenkin melko vähäisiä, vaikkakin kuvat viestivät hieman eri asioita. Esimerkiksi Suomen valokuvataiteen museon vedoksessa Ahti Karjalainen on esitetty humoristisena hahmona.

Suomen valokuvataiteen museo pohtii myös, voiko negatiivi olla teos, esimerkiksi nuottien tapaan, vai pitääkö teoksen olla aina vedos. Varsinkin lehtikuvissa tarkasteltavana originaalina saattaisi olla tarpeellista katsella negatiivia, sillä lehtikuvaajilla ei ollut tapana vedostaa kuviaan, vaan sen tekivät kopistit. Valokuvataiteen museon kanta on, että myös negatiivit voidaan katsoa nuottien tapaan teoksiksi, vaikka niiden tarkastelu on tottumattomalle hankalaa. Varsinkin, jos kuvaaja Kultalan tapaan poisti ylimääräiset negatiivit, jäljellä oleva negatiivit ovat Suomen valokuvataiteen museon näkemys mukaan samassa asemassa tekijänoikeudellisesti kuin vedokset.

Suomen valokuvataiteen museo siis katsoo, että Kalle Kultalan noottikriisaiheen kolme julkaistua kuvaa ja aihepiirin säilyneet negatiivit ovat tekijänoikeudellisesti katsoen samanarvoisia. Museo myös katsoo, että kuvakokonaisuus ylittää teoskynnyn luovan työn tuloksena. Perusteena esitetään, että valokuvaaja Kalle Kultala oli ammattimainen visualisti, jonka toimintatapaan erityisesti presidentti Kekkonen kanssa kuului yhteistyö, tapa ohjata tilanteita ja etsimellään jäsentää tilanteita merkityksellisiksi kokonaisuuksiksi. Kultala ei ollut Suomen valokuvataiteen museon mielestä näppäilijä vaan kuvaustilanteissa oman läsnäolonsa kautta vaikuttava toimija, jonka ominta alaa oli jatkuva, mutta muodoiltaan tilannekohtaisesti vaihteleva toimijuus ”politiikan teatterissa”. Luova teko, teos, ei näin ollen ole pelkkä kuva, vaan teoskynnys ylittyy samaan tapaan kuin kuvataiteessa, jossa taiteilijan teko, toiminta, määrittää teoksen. Esimerkiksi monet yhteisötaiteen hankkeet tuottavat esteettis-ilmallisesti hyvin tavallisen näköistä näppäilykuvastoa, joka kuitenkin taidetekona ylittää teoskynnyn. Vastaavalla tavalla Kalle Kultalan omaperäinen toimintatapa ja rooli kuvaustilanteissa tulee ottaa huomioon hänen kuviensa teoskynnystä mietittäessä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Valokuvan teostaso

Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993 annetun neuvoston direktiivin (93/98/ETY) (Suoja-aikadirektiivi) 6 artiklan mukaan valokuvia, joita tekijänsä luovan henkisen työn tuloksina on pidettävä omaperäisinä, suojataan 1 artiklan mukaisesti. Mitään muuta perustetta ei sovelleta määritettäessä, voidaanko valokuvia suojata.

Jäsenvaltiot voivat säätää myös muiden valokuvien suojasta. Suoja-aikadirektiivin 1 artiklan mukaan Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetun teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa tekijän eliniän ja 70 vuotta tämän kuolemasta. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen 2 artiklaan sisältyvät muun muassa valokuva-teokset.

Suoja-aikadirektiivin johdantokappaleen 17 mukaan valokuvia suojataan jäsenvaltioissa erilaisin järjestelmin. Bernin yleissopimuksessa tarkoitettua valokuvallista teosta on pidettävä omaperäisenä, jos se on tekijänsä yksilöllisyyttä kuvastava luovan henkisen työn tulos ottamatta huomioon muita perusteita kuten arvoa tai tarkoitusta. Muiden valokuvien suoja on voitava säännellä kansallisella lainsäädännöllä.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä kahta henkilöä esimerkiksi maalaamasta taulua samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Valokuvaajalle tekijänoikeuslain 49 a §:ssä säädetyt oikeudet ovat muuten hyvin samanlaiset valokuvateoksen tekijän oikeuksien kanssa.

Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan tuomiossa C-5/8 (Infopaq International), että tekijänoikeutta voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen aineistoon – kuten valokuva – joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Kuten direktiivin 93/98 17 perustelukappaleessa on todettu, kyse on tekijän luovan henkisen työn tuloksesta silloin, kun se kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä. Yhdistettyihin asioihin C-403/08 ja C-429/08 4.10.2011 antamassaan tuomiossa (Football Association Premier League ym.) Euroopan unionin tuomioistuin toteaa, että tästä on kysymys silloin, kun tekijä on teoksen toteutuksessa kyennyt ilmaisemaan luovia kykyjään tekemällä vapaita luovia ratkaisuja. Euroopan unionin tuomioistuin lausui vielä nimenomaisesti 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että valokuva voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittykö teoskynnys.

Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan tekijä voi tehdä vapaita luovia ratkaisuja monilla eri tavoilla ja monissa eri kuvan toteutuksen vaiheissa. Valmisteluvaiheessa tekijä voi valita lavastuksen, kuvattavan henkilön asennon ja valaistuksen. Henkilökuvaa ottaessaan hän voi valita rajauksen, kuvakulman ja haluamansa tunnelman. Vedosta tehdessään tekijä voi valita eri kehitysmenetelmistä sen, jota hän haluaa käyttää, tai käyttää tarvittaessa tietokoneohjelmaa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvan teostasoa muun muassa lausunnossaan TN 2011:9. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että lausuntopyynnön kohteena olevat valokuvat olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa on kuvattu mies rakennuksen katolla, valokuvaaja oli oivaltanut kyseessä olevan omaperäinen tilanne ja tallentanut kohteen valokuvaan siten, että lopputuloksena on ollut kuvakulmaltaan, rajaukseltaan ja kohteen sommitellun osalta siinä määrin omaperäinen valokuva ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa mies makaa tornin edessä nurmikolla, valokuvaaja oli yhdistellyt luovasti kuvan erilaisia elementtejä ja sommitellut ne valokuvaksi siten, ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa,

jossa on lapsia traktorin kyydissä, oli kuvakulman ja perspektiivin avulla saatu aikaan syvyyden, etäisyyden ja liikkeen vaikutelma. Lisäksi valokuvan rajaus ohjasi katsojan katseen suuntaa.

Lausunnossaan TN 2003:6 tekijänoikeusneuvosto totesi, että olympiatulen sytyttämisestä otettu valokuva oli historiallisesta merkittävydestään huolimatta tavanomainen, ajankohtaisesta tapahtumasta kertova valokuva, joka ei erityisesti ilmentänyt valokuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa myös lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:19, TN 2004:3, TN 2007:6, TN 2007:15, TN 2008:12, TN 2009:4 ja TN 2009:8.

Tekijänoikeuslaista tai sen esitöistä ei ilmene selkeitä perusteita sille, mille tasolle teosvalokuvan teoskynnys tulisi asettaa. Hallituksen esityksen 287/1994 mukaan valokuvateoksiin sovelletaan samoja säännöksiä kuin kuvataiteen teoksiin. Teostason määrittely on jätetty oikeuskäytännön tehtäväksi. Oikeuskirjallisuudessa mm. Rainer Oesch ("Det reformerade upphovsrättsliga skyddet av fotografier". Nordiskt Immateriellt Rättsskydd 4/1996, s. 396.) ja Per Jonas Nordell ("Rätten till det visuella" 1997 s. 103–116) ovat todenneet valokuvateosten teoskynnyksen olevan sama kuin kuvataiteen teosten, joiden teoskynnys on matala. Toisaalta Harenko ym. katsovat, että käytännössä on perusteltua asettaa valokuvien teoskynnys melko korkealle ja katsoa teoksiksi vain valokuvat, jotka selvästi ilmentävät tekijänsä luovuutta ja ovat itsenäisiä ja omaperäisiä. (Harenko ym. "Tekijänoikeus -kommentaari ja käsikirja" 2006 s. 429).

Valokuvan teostason ylittymisen arvioimiseksi on huomioitava yhtäältä valokuvana ilmenevä lopputulos ja toisaalta valokuvaajan tekemät lopputulokseen vaikuttaneet valinnat. Valokuvan teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvaa eri elementtiensä muodostamana kokonaisuutena. Valokuvaaja voi tehdä lopputulokseen vaikuttavia valintoja ennen valokuvan ottamista muun muassa oivaltamalla kuvaushetkeen liittyvät erityispiirteet, sommittelemalla kuvauskohteen, valitsemalla kuvan rajauksen, kontrastin, terävyyden alueen, kuvakulman, valotuksen tai kuvauskohteen lisävalaisemisen. Valokuvaaja voi kuvan otettuaan käsitellä valokuvaa.

Valokuvan julkaisemisella tai julkaisemattomuudella ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, ylittääkö valokuva teoskynnyksen vai ei. Valokuvaajan ammattitaidon tasolla tai sen puutteella ei itsessään ole merkitystä valokuvan teoskynnyksen arvioimisessa. Amatöörivalokuvaajakin voi luoda teosvalokuvan. Valokuvan tarkoituksella kuten sillä, onko kuva tarkoitettu esimerkiksi lehtikuvaksi, valokuvanäyttelyyn tai perheen valokuvaalbumiin ei ole merkitystä arvioitaessa teoskynnyksen ylittymistä.

Valokuva voi ylittää teoskynnyksen ja saada suojaa teoksena, jos valokuva ilmentää valokuvaajansa omaperäisiä valintoja. Eräänä arviointikriteerinä voidaan käyttää oletusta siitä, että kukaan muu ei olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen saatuaan tehtävän valokuvata samaa kohdetta. Valo-

kuvan on oltava tällä tavalla valokuvaajansa henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnys ei ylity, jos valokuvaustulos perustuu ainoastaan valokuvaajan ammattitaitoon ja valokuvausoppien taidokkaaseen soveltamiseen.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut oikeudenhaltijan sille toimittamaa laatuskannausta valokuvasta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valokuva ilmentää dramaattista tunnelmaa, jonka kuvaaja on rakentanut luovilla valinnoilla esimerkiksi valojen käytössä, ajoituksessa, syväterävyydessä sekä kuvan sommittelussa ja rajaamisessa. Suorittamansa kokonaisarvion perusteella tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valokuva on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Tekijänoikeusneuvosto pitää teoskynnyksen ylittymistä kuitenkin rajatapauksena. Valokuvan suoja-aika on voimassa tekijänoikeuslain 43 §:n mukaisesti tekijän eliniän ja 70 vuotta tämän kuolinvuodesta.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Anniina Huttunen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Mika Enäjärvi, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Mari Lampenius, Ilmo Laevuo, Elina Mäntylä, Kirsi-Marja Okkonen, Anne Salomaa ja Aku Toivonen.